

MARTIN ŠRAJER / 22. 7. 2020

Konečná stanice

Jaroslav Balík patřil mezi příslušníky první generace FAMU. Režisérem Filmového studia Barrandov se stal v roce 1957 a na této pozici jako spolehlivý tvůrce setrval všem politickým zvratům navzdory až do konce osmdesátých let. Již v šedesátých letech natočil několik psychologických dramát (*Zkouška pokračuje*, 1959) a komedií (*Blbec z Xeenemünde*, 1962) a zapojil se do budování fučíkovského mýtu (*Reportáž psaná na oprátce*, 1961). K rozkvětu jeho kariéry ovšem došlo poté, co Československo obsadila vojska Varšavské smlouvy.

Za normalizace získal Balík za svou poslušnost a pracovitost nejprve titul Zasloužilého, poté Národního umělce, stejně jako Státní cenu Klementa Gottwalda a Řád práce. Vedle oslavy socialistického budovatelství *Atomová katedrála*, ve které Jiří Krampol ve své životní roli vzpomíná, jak pomáhal postavit jadernou elektrárnu, natočil Balík například milostné drama *Milenci v roce jedna* nebo televizní snímek *Romeo a Julie na konci listopadu*. K dramatu, v němž Karel Höger a Dana Medřická svou láskou čelí stárnutí, má také nejbližší film *Konečná stanice*.

Mozaiku příběhů lidí z domova důchodců, propojených romancí operetní pěvkyně a nesmělého učitele hudby, natočil Balík v dramaturgické skupině Vladimíra Kaliny podle vlastního scénáře. Jako předloha mu posloužil stejnojmenný román Zdeňka Pluhaře z roku 1971. Natáčení probíhalo kromě filmových studií také v domově důchodců v Rožmitále pod Třemšínem. Zatímco kompars tvořili klienti zařízení, jehož „obdivuhodný, úsměvný klid“ podle vzpomínek režiséra udržovala soudružka vedoucí se sestrami, do větších rolí byly obsazeny herecké legendy českého filmu a divadla.

Bývalou zpěvačku Sandru Kálajovou, jejíž glanc a neutuchající životní elán kontrastují s odevzdaným čekáním na smrt, kterému se poddali ostatní, hraje Nelly Gaierová. Svým pozitivním přístupem dokáže navrátit jiskru i hudebníkovi Bohdanovi, ztvárněnému Otou Sklenčkou. Zbytek osazenstva, které příchod energické dámy nedokáže

vytrhnout z uklidňující každodenní rutiny, tvoří Jiřina Štěpničková, Marie Rosůlková, Eva Svobodová, Marie Brožová nebo Nataša Gollová. Jednotliví senioři reprezentují různé společenské vrstvy i povahové typy a dohromady tvoří barvitý vzorek společnosti. Někteří shora určený řád z ohledem na vlastní pohodlí přijímají, jiní mu v mezích svých sil vzdorují.

Většina seniorů již nicméně přijala ztrátu původního domova a zázemí a s lehkou apatií přijímá míjení dnů, jež se od sebe nápadně neliší. Film ale tomuto fatalismu vzdoruje s pomocí postavy Sandry, odmítající vyměnit volnost za stereotyp, a s pomocí ženina vztahu s Bohdanem. Atmosférou rezignace a zániku je prostoupena zejména expozice, realisticky vykreslující prostředí a náladu domova. Přestože chladné podzimní barvy a tísnivé záběry dlouhých chodeb se světlem na konci dominují i zbytku vyprávění, pozitivní přístup k životu postupně dostává přednost, aby se film v melodramatickém závěru stal apoteózou životního optimismu a nadhledu.

Podobně i Sandřina extravagantní osobnost a její sbližování s Bohdanem zastiňují ostatní postavy, které smysl pro humor a zájem o vnější svět již opustil. Možná ne kvůli tomu, že by svůj stav trpitelně přijali, ale protože se jim nedostává energie, péče ani zájmu, které by jim chuť do života vrátily. Jejich osudy, které by umožnily postihnout situaci starých lidí, jejich individuální příběhy a vazby k vrstevníkům i potomkům ve větší rozmanitosti jsou pro tvůrce méně relevantní než příběh páru, který se k životu staví aktivně. Boční dějové linie postrádají hloubku a emocionální sílu, charakteristika vedlejších postav je zjednodušující. Odpovědi na otázku, jak žít, když vás opustila rodina i přátelé a nemáte, kdo by ji nahradil, se film vyhýbá. Nezapadala by to programového optimismu v přístupu ke stáří, nemocem a smrti.

Přes asymetrické rozložení sympatií je Balíkovo komorní drama natočené s porozuměním a ukazuje zvláštní křehkost vztahu k vlastnímu životu i druhým lidem ve věku, kdy je obtížnější najít smysl a vědomí životní kontinuity. Podobných filmů nevznikalo mnoho za normalizace a ani dnes nepatří stárnutí, se kterým většina z nás bude dříve či později konfrontována, mezi dostatečně zohledňovaná témata. Ve filmech, veřejných diskuzích ani programech politických stran. Předpoklad, že kdo není mladý a zdravý, neměl by nejlépe ani být vidět, se zdá být naopak ještě rozšířenějším.

Film si můžete pustit online [zde](#).

Konečná stanice (Československo 1981), režie: Jaroslav Balík, scénář: Jaroslav Balík, kamera: Viktor Růžička, hrají: Nelly Gaierová, Ota Sklenčka, Jiřina Štěpničková, Marie Rosůlková, Eva Svobodová, Marie Brožová, Jiří Kostka, Nataša Gollová a další. Filmové studio Barrandov, 83 min.